

Imej Wanita dalam Undang-Undang Melaka: Pembuktian Linguistik

Nor Hashimah Jalaluddin

shima@ukm.my

Pusat Pengajian Bahasa dan Linguistik
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan
Universiti Kebangsaan Malaysia

Mariati Mokhtar

ate_gurlz@yahoo.com

Pusat Pengajian Bahasa dan Linguistik
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan
Universiti Kebangsaan Malaysia

Zaharani Ahmad

zaharani@ukm.my

Pusat Pengajian Bahasa dan Linguistik
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan
Universiti Kebangsaan Malaysia

ABSTRAK

Salah satu teks tradisional yang dianggap sebagai karya agung Melayu ialah *Undang-Undang Melaka*. *Undang-Undang Melaka* dihasilkan atas arahan Sultan Muzaffar dan menjadi teras penggubalan undang-undang tradisional negeri-negeri Melayu yang lain. Teks ini membicarakan mengenai hukum jenayah, perdagangan dan hal-hal kekeluargaan. Salah satu daripadanya adalah mengenai kedudukan wanita. Jelasnya, isu mengenai kedudukan wanita selalu mendapat perhatian dari pelbagai perspektif seperti undang-undang, sejarah, sosiologi dan kesusasteraan. Perspektif linguistik mengenai wanita tidak terkecuali. Artikel ini akan melihat kedudukan wanita dalam undang-undang tradisional yang termaktub dalam *Undang-Undang Melaka* (UUM) 2003. Kedudukan wanita dianalisis berdasarkan dua tipologi wanita yang dipilih menggunakan pembuktian linguistik iaitu pendekatan semantik kognitif. Dua tipologi wanita yang dipilih merupakan tipologi wanita yang dipetik daripada sumber al-Quran dan Hadis. Tipologi tersebut ialah 'wanita terdiri daripada tulang rusuk lelaki' dan tipologi 'kesaksian wanita tidak menyamai lelaki'. Artikel ini telah menghuraikan hubungan lelaki wanita dalam hal perkahwinan - pembatalan atau pengekalan perkahwinan akibat musibah penyakit. Artikel ini juga memfokuskan status kesaksian lelaki dan wanita. Lelaki lebih dominan dalam hal kesaksian berbanding wanita. Dapatan kajian menunjukkan bahawa kedudukan wanita dalam UUM dapat dihuraikan dengan baik menggunakan skema imej dan metafora konsepsi. Skema imej yang telah dicipta bagi tipologi wanita ini adalah skema imej SEBAHAGIAN-KESELURUHAN. Analisis skema imej wanita juga telah dapat memberi gambaran bagaimana pemikiran Melayu pada masa itu yang bijak mewujudkan hukum-hukum mengenai wanita. Ternyata, analisis linguistik mengenai imej wanita dalam teks ini telah membantu mencungkil keagungan teks-teks Melayu tradisional ini. Seterusnya menambah korpus ilmu berlandaskan teks-teks tradisional kesusasteraan sebagai bahan kajian ilmiah.

Katakunci: semantik kognitif; tipologi; skema imej; metafora konsepsi; undang-undang

Image Of Women In Undang-Undang Melaka: A Linguistics Evidence

ABSTRACT

Undang-Undang Melaka is considered as one of the traditional texts masterpiece. The making of *Undang-Undang Melaka* was commanded by Sultan Muzaffar and has been widely referred by other Malay states in constructing their traditional rule of laws. This text discusses criminal, commerce and family laws. One of the aspects discussed was on the position of women. Apparently, issues on women have always attracted attention from various perspectives such as law, history, sociology and literature. Linguistics perspective is not an exception. This article attempts to explore the positioning of women in traditional law established in *Undang-Undang Melaka* (UUM), 2003. The positioning of women is seen based on the linguistics evidence that is from the cognitive semantics approach. The study managed to identify two typologies of women that are derived from the Quran and Hadith. The two typologies are: 'women are from the ribs of man', and 'women's witness is half of a man's witness'. This paper also elaborated on the marriage relationship – divorce or sustenance of marriage due to illnesses and discusses the witness status for men and women. It is understood that the status of men in becoming a witness is more dominant as compared to women. The findings show that the position of women is best described with cognitive mechanism, namely the image schema and conceptual metaphor. The image schema produced for these two typologies is the image schema PART-WHOLE. The analysis also proves the intellectual of Malays in outlining the laws. Obviously, linguistic analysis on women has further uncovered the superiority of this text and simultaneously enhances the corpus as a research data.

Keywords: cognitive semantic; typology; image schema; conceptual metaphor; law

PENDAHULUAN

Wanita adalah sebahagian daripada masyarakat. Jika kaum wanita tidak berfungsi bererti seolah-olah separuh kehidupan manusia tidak berfungsi untuk melahirkan generasi mukmin mujahid yang cemerlang atau tidak berfungsi untuk terlibat dalam pembangunan masyarakat, baik dalam bidang sosial mahupun politik (Abdul Halim, 2009). Dalam aspek undang-undang dan keadilan, wanita mempunyai kedudukan yang sama seperti kaum lelaki. *Kamus Dewan Edisi Keempat 2007* mentakrifkan undang-undang sebagai sesuatu peraturan umum yang mesti dipatuhi oleh setiap anggota dalam masyarakat. Segala peruntukan undang-undang dan keadilan ditujukan kepada mereka sama ada sebagai suatu pembelaan atau sebagai suatu tindakan atas setiap perlakuan yang dilakukan atasi dirinya (Paizah, 2004).

Pemerintah Sultan Muzaffar Syah dikatakan amat bijaksana, dengan dikelilingi pula oleh barisan pentadbiran yang cekap seperti Bendahara Tun Perak dan Laksamana Hang Tuah, namun demikian wujud juga kecelaruan sosial, iaitu wanita diperlakukan seperti hamba seks sehingga menyebabkan baginda menitahkan penggubalan undang-undang melindungi wanita dalam undang-undang yang digubal pada zaman ini (Mohammad, 1997). Keterlibatan wanita dalam teks ini dapat dilihat dalam hal-hal perkahwinan, pertunangan dan kekeluargaan. Hal ini membuktikan bahawa wanita tidak terlepas daripada dibincangkan dalam undang-undang waima undang-undang tradisional sekalipun. Undang-undang ini kemudiannya tergubal secara khusus dalam *Undang-Undang Melaka* (UUM) selenggaraan Liaw (2003). Artikel ini akan membincangkan bagaimana kedudukan wanita dalam undang-undang tradisional yang akan dihuraikan berdasarkan pembuktian linguistik. Pembuktian

linguistik yang sesuai adalah pendekatan semantik kognitif. Teori ini menjelaskan bagaimana proses kognitif terlibat dalam pemrosesan makna. Dengan berpandukan pendekatan teori semantik kognitif, artikel ini akan menjelaskan salah satu imej wanita yang terserlah dalam *Undang-Undang Melaka* (UUM) (Liaw, 2003) melalui skema imej. Selain itu, metafora konsepsi juga akan digunakan bagi menerangkan dan menyerlahkan lagi tentang imej wanita dalam UUM. Kedudukan wanita juga akan dijelaskan berpandukan tipologi sumber al-Quran dan Hadis.

KAJIAN UNDANG-UNDANG TRADISIONAL DAN WANITA: KAJIAN MULTIPERSPEKTIF

Kajian pengkaji terdahulu mengenai undang-undang tradisional dan karya klasik dapat dirumuskan sebagai kajian multiperspektif. Apa yang dimaksudkan dengan kajian multiperspektif ialah kajian yang terhasil daripada rangkuman beberapa kajian yang ada. Hasil daripada tinjauan, kajian undang-undang tradisional dan karya klasik pengkaji yang lepas banyak digabungkan bersama ilmu sejarah, syariah dan kesusasteraan.

Kajian multiperspektif undang-undang tradisional, sejarah dan pemikiran yang dilakukan oleh Drewes (1980), Abdullah (2003), dan Jelani (2003, 2008a) lebih menjurus kepada penerangan intipati, sejarah dan latar belakang undang-undang tradisional seperti Hukum Kanun Melaka (HKM), Hukum Kanun Pahang (HKP), Hukum Kanun Riau Sulaiman (KSSR), Undang-Undang 99 Perak (UU99), Undang-Undang Kedah dan undang-undang tradisional yang lain. Kajian mereka dilihat lebih meluas dan tidak menumpukan kepada sesuatu isu yang boleh dicungkil dalam teks kajian undang-undang tradisional yang dipilih. Kajian mereka lebih menceritakan apa dan bagaimana sesuatu undang-undang tradisional itu dihasilkan.

Perkara yang sama dapat dilihat dalam kajian multiperspektif undang-undang tradisional dan syariah yang dilakukan oleh Zaini (2000). Zaini dalam kajiannya lebih menerangkan undang-undang tradisional yang bercirikan Islam yang telah wujud pada zaman tradisional.

Seterusnya, kajian multiperspektif undang-undang tradisional, undang-undang moden dan wanita dilakukan oleh Khasnor (1999), Abu Hassan (2003), Paizah (2004) dan Noor Aziah (2010). Khasnor (1999), misalnya telah membincangkan isu kedudukan wanita dalam UUM. Abu Hassan (2003) pula membincangkan kedudukan wanita dan lelaki dalam HKM, Paizah (2004) mengupas status wanita dalam undang-undang jenayah Islam moden serta Noor Aziah (2010) mengenai pembelaan hak wanita melalui undang-undang di Malaysia. Walaupun pengkaji lepas telah mencungkil isu wanita yang terdapat dalam undang-undang tradisional, namun kajian yang dilakukan kesemua pengkaji lepas ini dilihat lebih menjurus kepada beberapa pandangan dan penerangan mengikut perspektif disiplin masing-masing. Justeru, kajian ini akan menambah lagi kajian yang telah dilakukan oleh pengkaji terdahulu dengan memfokuskan kepada aspek kedudukan wanita yang tergambar dalam UUM melalui kajian linguistik.

KAJIAN UNDANG-UNDANG MELAKA DARI PERSPEKTIF LINGUISTIK

Kajian melibatkan korpus dan penerapan teori adalah salah satu metodologi penyelidikan yang dituntut dalam linguistik. Korpus tidak terhad kepada data elektronik tetapi juga korpus teks yang ada di sekeliling kita. Nor Hashimah dan Ahmad Harith (2009) telah membuktikan bagaimana data korpus elektronik telah berjaya membantu mengemaskan lagi makna imbuhan peN- dan akhirnya menghasilkan satu cara baru melihat makna imbuhan peN-. Sementara itu Imran (2011) dan Hishamuddin dan Norsimah (2011) turut membuktikan bagaimana korpus dapat memberi nafas baru dalam sesuatu kajian linguistik. Imran telah

melihat bagaimana makna ‘anjing’ dipersepsi dengan cara yang berbeza antara budaya. Manakala Hishamuddin dan Norsimah (2011) pula menyarankan peluasan makna ‘setia’ yang hadir di dalam korpus dipertimbangkan dalam penyusunan kamus. Kajian-kajian yang disebutkan itu kesemuanya menerapkan teori semantik yang boleh meneguhkan lagi analisis kajian.

Selain data korpus elektronik, kajian berdasarkan korpus teks dokumen juga ada dilakukan. Salah satu kajian korpus teks dengan penerapan teori linguistik dilakukan oleh Nor Hashimah dan Rozaimah (2008). Kedua-dua pengkaji ini melihat peluasan makna kata ‘rasuah’ dalam karya Melayu klasik seperti *Sejarah Melayu*, *Hikayat Terung Pipit*, *Hikayat Hang Tuah* dan *Hikayat Raja Pasai*. Kajian semantik kognitif dengan korpus klasik membuktikan wujudnya peluasan makna ‘rasuah’, iaitu dengan mempunyai domain teras, pinggiran dan sub-pinggiran. Pada masa yang sama, fenomena ‘rasuah’ dikaitkan dalam pemikiran Melayu. Meskipun kajian mereka tidak menyentuh undang-undang ataupun wanita, tetapi kajian mereka telah menggunakan data korpus dan teori yang sama dengan kajian ini. Jadi ada persamaan dengan kajian terdahulu, iaitu penggunaan korpus dan semantik kognitif. Seajar dengan kajian dokumen di atas, kajian ini akan menggunakan teks klasik iaitu *Undang-Undang Melaka* (UUM) sebagai sumber data dan mencungkil salah satu daripada skema imej wanita dan metafora konsepsi yang terpapar di dalamnya melalui semantik kognitif. Kajian ini secara tidak langsung akan berbeza dengan kajian undang-undang tradisional dan wanita terutama dari sudut fokus dan analisis kajian.

UNDANG-UNDANG MELAKA DAN PEMBUKTIAN LINGUISTIK

Rasional pemilihan UUM sebagai data kajian adalah kerana UUM merupakan naskah teks undang-undang yang dapat melambangkan keintelektualan pemikiran Melayu pada zaman tradisional. Hal ini kerana naskah UUM dapat membuktikan bagaimana kebijaksanaan pemikiran Melayu pada zaman tradisional yang pada masa itu serba-serbi kekurangan daripada segi ilmu dan teknologi tetapi berjaya menghasilkan sebuah teks undang-undang terawal yang menjadi sumber rujukan utama pada abad ke 15. Malah, UUM juga menjadi rujukan utama bagi penghasilan undang-undang yang bercirikan Islam daripada zaman lampau sehinggalah ditambah baik pada zaman kini.

Terdapat beberapa justifikasi yang dapat menjelaskan sebab kajian ini meneliti kajian undang-undang tradisional. Antaranya ialah:

- i. Jelani (2008) dalam kajiannya *Naskah Undang-Undang Adat Melayu di London* mengatakan beberapa undang-undang Melayu klasik pernah dikaji oleh pengkaji Barat yang tersohor antaranya ialah W.Marsden, T.S Raffles, J.R Logan, J. Rigby, W. E Maxwell dan R.J Wilkinson. Malah ada juga kajian mengenai Undang-Undang Melaka (UUM) yang dikaji pengkaji Barat, seperti William R. Roff dan Alfred R. Rubin, iaitu menurut mereka, UUM itu pada dasarnya berasaskan Undang-undang Islam di samping Hukum Akal dan Hukum Adat. Dalam hal ini, tidak keterlaluan jika disimpulkan bahawa kajian karya agung Melayu tradisional bersifat antarabangsa yang juga mendapat perhatian pengkaji Barat.
- ii. UUM merupakan naskah terunggul dan undang-undang pertama yang wujud di Tanah Melayu yang bercirikan keislaman. Ia menjadi aras pemula kewujudan undang-undang Islam pada zaman dahulu yang menjadi ikutan dan diamalkan sehingga kini. Hal ini kerana, berdasarkan kajian teks Hukum Qanun Melaka yang diselenggarakan oleh Ph. S. Rankel yang mengandungi 27 fasal, kitab UUM dari Muzium British, mengandungi 44 fasal dan UUM yang diselenggarakan oleh Liaw Yock Fang, mengandungi 44 fasal, setelah diteliti dan dikaji, dapatlah disimpulkan bahawa HKM adalah keseluruhannya berdasarkan Undang-undang Islam menurut Mazhab Syafie.

Kajian mereka telah membuktikan bahawa UUM mempunyai unsur-unsur Islam di dalamnya. (Ahmad Nizam, 2010).

Sebagaimana yang dinyatakan di atas, kajian ini akan menggunakan data UUM dan menerapkan semantik kognitif sebagai pembuktian linguistik. Semantik kognitif adalah pendekatan yang bertunjangan pengalaman (*experientialist approach*) yang mengambil kira pengalaman lampau dan alam sekeliling. Menurut Norsimah dan Nor Hashimah (2006), makna dalam semantik kognitif adalah berdasarkan struktur konseptual yang lazim (*conventionalized conceptual*). Oleh sebab itu, struktur semantik mencerminkan kategori mental yang memang sedia ada pada manusia berdasarkan pengalaman dan pergaulan dengan dunia sekitarnya (Norsimah, 2003). Hal ini kerana dalam kognisi dan mental manusia terdapat fakulti bahasa serta keupayaan linguistik yang menyokong beberapa bentuk pengetahuan yang istimewa dalam diri manusia (Saeed, 1997). Manusia akan menggunakan pengalaman hidup yang ada di sekitarnya dengan gabungan bahasa yang ada dalam kognisi dan mentalnya untuk mencerminkan bentuk konseptual yang lazim. Contoh yang jelas adalah melalui pembentukan metafora. Lakoff dan Johnson, (dalam Saeed, 1997) berpendapat metafora adalah elemen penting dalam pengkategorian terhadap dunia dan proses pemikiran manusia.

Saeed (1997), menyatakan bahawa metafora umumnya digunakan dalam bentuk bahasa figuratif dan ia disampaikan dalam teks kesusasteraan atau bahasa puitis. Metafora adalah sesuatu yang abstrak sifatnya tetapi pada masa yang sama boleh dipetakan berdasarkan pengalaman seharian bagi membantu kita menterjemahkannya ke dalam bentuk yang konkrit. Pemetaan dari abstrak ke konkrit akan memudahkan pemahaman pembaca. Secara umumnya, terdapat tiga jenis metafora konsepsi yang asas menurut Lakoff dan Johnson, (dlm. Norsimah & Nor Hashimah, 2006) iaitu pertama, metafora orientasi yang menerangkan peluasan makna atau konsep orientasi seperti DALAM-LUAR, ATAS-BAWAH, HADAPAN-BELAKANG kepada domain bukan ruang. Kedua, metafora ontologi iaitu pengkonseptualisasian benda yang abstrak (emosi, idea, fenomena persekitaran) menjadikannya seperti benda (biasanya entiti, konkrit atau tempat, misalnya keputusan peperiksaannya merosot iaitu keputusan diibaratkan seolah-olah benda yang menggelongsor). Ketiga, metafora struktural iaitu mengambil item-item yang banyak berstruktur dalam pengalaman hidup sebagai sumber domain untuk memahami satu konsep yang lain. Contohnya metafora struktur 'Manusia umpama tumbuhan' merujuk kepada perkembangan fizikal seseorang perempuan muda yang sedang tumbuh membesar.

Selain contoh yang dinyatakan di atas, terdapat banyak contoh lain mengenai beberapa metafora konsepsi yang dapat dijumpai. Antaranya yang dipetik daripada contoh Lakoff dan Johnson (dlm. Saeed, 1997) iaitu 'Gembira itu atas', 'Sedih itu bawah', 'Kesihatan dan Kehidupan di atas', 'Kesakitan dan Kematian di bawah', 'Yang baik atas', 'Jahat itu bawah' dan sebagainya. Contoh-contoh yang diberikan di atas adalah metafora konsepsi mengenai orientasi ATAS-BAWAH. Daripada contoh-contoh yang diberikan, metafora konsepsi ini berasaskan pengalaman badan apabila menaik dan menurun dan penyatuannya dengan kesedaran, kesihatan dan kuasa secara menegaknya dalam pengalaman manusia. Metafora konsepsi juga berkaitan dengan struktur asas yang lain seperti skema imej yang melengkapkan asas kerangka konseptual yang berasal daripada persepsi dan berkaitan pengalaman. Menurut Gibbs dan Matlock dalam Norsimah dan Nor Hashimah (2006), skema imej adalah pengalaman *gestalt* yang muncul melalui aktiviti sensori motor semasa kita memanipulasikan objek, mengorientasikan diri kita dalam ruang dan waktu serta ketika kita mengarahkan fokus persepsi kita untuk pelbagai tujuan. Menurutnya lagi, makna merupakan pengalaman yang dilalui manusia dan sentiasa boleh diperluas berdasarkan motivasi-motivasi tertentu.

SKEMA IMEJ DAN METAFORA KONSEPSI WANITA DALAM UUM

Sebagaimana yang disebutkan dalam bahagian awal, artikel ini akan menghuraikan skema imej dan metafora konsepsi wanita berdasarkan pendekatan semantik kognitif. Kajian ini juga mengambil dua tipologi wanita daripada sumber al-Quran dan Hadis yakni wanita terdiri daripada tulang rusuk lelaki dan kesaksian wanita tidak menyamai lelaki. Hasil daripada pemerhatian, didapati skema imej SEBAHAGIAN-KESELURUHAN merupakan skema imej dapat dikaitkan dengan kedua-dua tipologi wanita ini.

SKEMA IMEJ SEBAHAGIAN-KESELURUHAN: TIPOLOGI WANITA TERDIRI DARIPADA TULANG RUSUK LELAKI

Bagi tipologi wanita terdiri daripada tulang rusuk lelaki, skema imej yang dapat dikaitkan ialah skema imej SEBAHAGIAN-KESELURUHAN. Lelaki telah diberikan tanggungjawab dan sifat-sifat kepimpinan dalam diri mereka sepatutnya menjaga, memelihara dan juga berperanan menjadi bahu untuk wanita bersandar dan berteduh. Hal ini selaras dengan kejadian Hawa dari tulang rusuk Adama.s. Hubungan dan peranan di antara lelaki dan wanita membawa maksud bahawa wanita itu dikatakan sebagai sebahagian daripada keseluruhan kuasa yang ada pada lelaki. Contohnya, dalam perkahwinan terdapatnya hubungan antara lelaki dan wanita. Perempuan dilihat sebagai sebahagian daripada kehidupan lelaki dalam satu-satu perkahwinan. Wanita berperanan melahirkan zuriat. Namun begitu, ada turun naik dalam perkahwinan. Adakalanya perkahwinan itu terus kekal, dan kadang-kala gagal. Maka dalam UUM diperuntukkan fasal khusus mengenai perkahwinan. Misalnya telah disebut mengenai *khiyar*, *talak*, *fasakh* dan *keredhaan*. Keempat-empat leksikal ini berkaitan dengan perkahwinan. Dalam UUM, perkahwinan boleh batal sekiranya berlaku musibah penyakit. Namun demikian perceraian tidak akan berlaku sekiranya mendapat keredhaan pihak suami dan isteri. Di sinilah munculnya peranan KESELURUHAN-SEBAHAGIAN. Apa yang dimaksudkan dengan KESELURUHAN-SEBAHAGIAN di sini ialah secara abstraknya wanita masih mempunyai hak membuat keputusan di samping kuasa dominan yang ada pada lelaki. Di sini unsur SEBAHAGIAN untuk wanita diperlihatkan (lihat rajah 1 di bawah). Meskipun kuasa talak di tangan suami tetapi dalam kes masalah penyakit, keredhaan wanita turut diambil kira. Hal ini dapat dilihat dalam fasal-fasal dalam UUM iaitu:

Fasal 27 pada menyatakan hukum khiyar itu, **mau perempuan itu berlaku khiyar dan mau pada laki-laki itu berlaku khiyar itu...** Adapun pertama 'aib gila, kedua 'aib judham, ketiga 'aib baras, keempat 'aib ratak, kelima 'aib karan namanya...maka dilihatnya oleh laki-laki itu, perempuan itu baras, maka **terurailah perkahwinannya** itu ya'ni **binasa kahwinnya**, maka tiadalah kena atas laki-laki isi kahwinnya itu.

Itulah kahwin <fasakh> namanya...**Adapun akan orang baras dan judham dan gila itu jikalau redha perempuan akan laki-laki atau redha laki-laki itu akan perempuan, maka tiadalah lagi jadi fasakh kahwin mereka itu, karena ia redha 'aib salah seorang dengan diketahui perempuan atau laki-laki itu, maka tiadalah berlaku khiyar daripada demikian itu atas kaul sah.**

Fasal 27 adalah mengenai hukum khiyar yakni pembatalan/perceraian dan talak. Khiyar dalam bahasa yang lebih luas adalah memilih antara dua kemungkinan sama ada untuk meneruskan perkahwinan atau memilih untuk bercerai dengan melakukan fasakh (Abu Hassan, 2003). Dalam data ini hanya lima penyakit ini yang membolehkan pembatalan perkahwinan antara lelaki dan wanita berlaku. Lima penyakit itu ialah **aib gila** yang bermakna gila/gangguan mental, **aib judham** adalah berkaitan dengan penyakit bengkak

pada kaki (sakit gajah), **aib baras** ialah penyakit kusta, **aib rata** merupakan penyakit yang mana daging tumbuh dalam faraj (wanita) dan yang terakhir sekali **aib karan** iaitu penyakit tumbuh tulang dalam di dalam rahim. Penyakit-penyakit yang dinyatakan merupakan penyakit yang sukar diubati dan juga yang melibatkan hubungan kelamin suami dan isteri, misalnya penyakit daging tumbuh dalam faraj yang lebih dikenali sebagai ketumbuhan dalam rahim pada zaman kini. Justeru dalam hal ini, jika pasangan yang menghidap antara lima penyakit ini sahaja yang membolehkan pembatalan sesuatu perkahwinan itu terjadi.

Dalam data di atas, telah dinyatakan pembatalan perkahwinan yang berlaku antara lelaki dan wanita banyak tertumpu kepada wanita. Hal ini kerana daripada lima penyakit yang membolehkan perkahwinan diputuskan, dua daripadanya adalah penyakit yang berkaitan kesuburan wanita, iaitu **aib rata** dan **aib karan**. Jika ada penyakit yang berkaitan kesuburan wanita dihadapi oleh seorang wanita, maka perkahwinan boleh dibatalkan dan pihak lelaki tidak akan dihukum. Secara implisit, hukuman ini dibuat adalah kerana ingin menekankan matlamat perkahwinan adalah bertujuan mendapatkan zuriat. Maka, di sini dapat dikaitkan sebab wanita itu merupakan sebahagian daripada keseluruhan lelaki.

Namun demikian perkahwinan tidak akan terurai sekiranya wujud keredhaan antara suami dan isteri untuk menerima tiga penyakit lain yang tidak melibatkan hubungan kelamin iaitu, *baras*, *judham* dan *gila*. Dalam UUM dinyatakan secara jelas jika terbit keredhaan dua pihak menerima kekurangan antara satu sama lain iaitu:

Adapun akan orang baras dan judham dan gila itu **jikalau redha perempuan akan laki-laki atau redha laki-laki itu akan perempuan, maka tiadalah lagi jadi fasakh kahwin mereka itu**, kerana ia redha 'aib salah seorang dengan diketahui perempuan atau laki-laki itu, maka **tiadalah berlaku khiyar** daripada demikian itu atas kaul sah.

Dalam fasal ini, telah dinyatakan keredhaan antara pasangan dan juga unsur menerima segala kelemahan dan kekurangan dalam diri pasangan masing-masing. Pembatalan (khiyar) perkahwinan antara lelaki dan perempuan juga dapat dielakkan jika masing-masing dapat menerima segala keburukan pasangan walaupun mempunyai penyakit yang sukar untuk sembuh. Khiyar dalam hal ini dilihat untuk menjaga pihak yang teraniaya atau mungkin tidak mendapat hak sepatutnya (Abu Hassan, 2003). Di sini jelas wanita sebagai sebahagian daripada keseluruhan lelaki dapat dikesan dan diiktiraf dalam undang-undang ini.

Seterusnya, dalam Fasal 28 menyatakan hukum talak iaitu:

Adapun talak itu atas tiga perkara. **Suatu talak ba'in namanya. Kedua talak raj'i namanya. Adapun talak ba'in itu seperti talak yang tiada lagi kembali iaitu seperti talak tiga, itulah talak ba'in.**

Adapun talak raj'i itu iaitu talak satu atau talak dua, maka iaitu dapat kembali. Itulah | raj'i namanya.

Adapun jikalau ditalak seseorang perempuan dengan talak tiga, tiadalah dapat lagi kembali. **Jikalau hendak ia kembali, maka dikahwinkan dengan laki-laki yang lain daripada suaminya yang dahulu.**

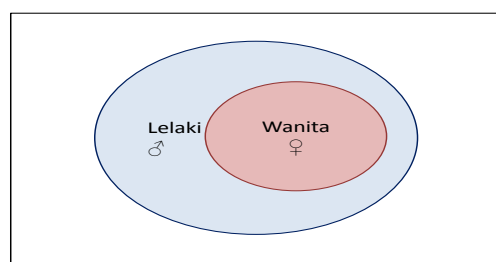
Talak adalah lafaz kata-kata penceraian (berpisah) yang dibuat oleh pihak suami (Abdul Aziz, 2010). Lafaz talak yang telah dilafazkan suami akan menyebabkan terputusnya hubungan antara suami dan isteri. Dalam Fasal 28 berkenaan talak juga dilihat dapat menerangkan tentang sebahagian wanita daripada keseluruhan lelaki kerana perhubungan yang terputus antara suami dan isteri kerana lafaz talak tidak berlaku sekali, tetapi terdapat beberapa tahap talak yang berlaku yakni talak satu, talak dua dan talak tiga. Hal ini menggambarkan bahawa perpisahan antara suami isteri walaupun diputuskan dengan lafaz talak namun, masih ada peluang untuk menyambung kembali melalui rujuk. Walaupun talak

tiga yang dilakukan tidak dapat dirujuk, namun terdapat cara lain untuk bekas suami kembali kepada bekas isteri yakni dengan perkahwinan bekas isteri dengan lelaki lain. Selepas penceraian berlaku, barulah si isteri dan si suami boleh rujuk kembali. Maknanya untuk membolehkan talak tiga diselesaikan masalahnya, bekas isteri harus redha untuk dikahwinkan dengan lelaki lain terlebih dahulu, kemudian bercerai dan baharulah boleh berkahwin semula dengan bekas suaminya.

Dalam kedua-dua data ini, skema imej SEBAHAGIAN-KESELURUHAN jelas menggambarkan hal ini. Talak merupakan lafaz yang menjadi hak mutlak suami atau lelaki. Pada masa yang sama wanita berada di bawah kekuasaan lelaki akan diceraikan jika dijatuhkan talak. Meskipun telah bercerai, si suami harus menanggung si isteri sehingga tamat iddahnya, iaitu 100 hari. Hal ini membuktikan bahawa wanita itu adalah sebahagian daripada tanggungjawab lelaki. Kebajikan wanita harus terus dipelihara sehingga dia boleh berdikari semula. Petikan surah an-Nisa di bawah dapat dirujuk sebagai hubungan sebahagian dan keseluruhan antara lelaki dan wanita.

“Wahai sekalian manusia, bertakwalah kepada Tuhanmu yang telah menciptakan kamu seorang diri (Adam) dan darinya Allah menciptakan isterinya (Hawa); dan dari keduanya Allah membiakkan lelaki dan perempuan yang banyak. Dan bertakwalah kepada Allah yang dengan (mempergunakan) nama-Nya kamu saling meminta satu antara sama lain, dan (peliharalah) hubungan silaturrahim. Sesungguhnya Allah selalu menjaga dan mengawasimu ” (an-Nisa:1).

Surah an-Nisa:1 di atas dapat menerangkan bahawa lelaki dan perempuan itu adalah satu kesatuan yang menjadikan wanita sebagai sebahagian dalam kehidupan lelaki. Surah ini menjelaskan bahawa sebenarnya peranan lelaki terhadap wanita itu adalah menjaga dan melindungi wanita itu sendiri. Lelaki dan wanita sebagai dua jantina berbeza yang diciptakan oleh Allah perlu sama-sama menjaga hubungan silaturrahim serta memupuk kasih sayang di antara satu sama lain. Rajah 1 di bawah dapat menjelaskan bagaimana skema imej SEBAHAGIAN-KESELURUHAN dicipta bagi tipologi wanita terdiri daripada tulang rusuk lelaki.

RAJAH 1. Skema Imej Sebahagian-Keseluruhan: Wanita terdiri daripada tulang rusuk lelaki

Dalam Rajah 1 di atas, terdapat dua pihak yang terlibat, iaitu bulatan berwarna biru mewakili lambang roman ♂ menggambarkan lelaki atau suami manakala bulatan berwarna merah jambu mewakili lambang roman ♀ menggambarkan wanita atau isteri. Bulatan biru yang besar yang ditandai lelaki melambangkan “keseluruhan” yang dimiliki lelaki. Manakala bulatan merah yang ditandai wanita melambangkan “sebahagian” wanita yang berada di dalam keseluruhan lelaki. Hubungan antara kedua-duanya ditandai dengan ikatan perkahwinan yang menandakan kesatuan hubungan antara kedua-duanya. Dalam ikatan perkahwinan ini terdapat konsep-konsep seperti *khiyar*, *talak*, *fasakh* dan *keredhaan* yang dipetik dari pada Fasal 27 dan 28 yang memerlukan tindak balas antara suami dan isteri.

Dalam semantik kognitif, selain gambaran mental skema-imej, boleh juga dihasilkan metafora konsepsi. Sebagaimana yang telah dinyatakan di atas, metafora konsepsi adalah

pemetaan minda dari yang abstrak kepada yang konkrit. Jadi di sini bagaimanakah hubungan antara suami isteri yang mempunyai skema imej SEBAHAGIAN-KESELURUHAN dapat difahami daripada mekanisme kognitif metafora konsepsi?

Berdasarkan data yang dipaparkan di atas, apa yang cuba ditonjolkan ialah dalam perkahwinan, berlaku perjanjian antara dua pihak antara A (suami) dan B (isteri). Misalnya contoh dalam data yang pertama (fasal 27) di atas, *jika ada yang mengetahui penyakit ('aib) pasangan setelah berkahwin maka terurailah perkahwinan itu*. Begitu juga adanya *keredhaan lelaki dan perempuan menerima penyakit masing-masing maka fasakh tidak berlaku* serta fasal 28 yang menekankan bagaimana *talak itu mempunyai tiga yakni talak satu dan talak dua boleh dirujuk, namun talak tiga tidak boleh "dirujuk" sebaliknya dikahwinkan dengan lelaki lain baru boleh suami dan isteri melakukan "rujuk"*. Apa yang dapat dilihat, kesemua perkara ini telah menerangkan bagaimana dalam perkahwinan wujud seolah-olah satu perjanjian. Maka dengan itu metafora konsepsi PERKAHWINAN ADALAH SATU PERJANJIAN dapat dihasilkan. Perkahwinan adalah sesuatu yang abstrak sementara perjanjian adalah sesuatu yang konkrit. Maka hubungan suami dan isteri dapat dilihat sebagai perjanjian yang boleh sama ada terus kukuh atau terlerai jika timbulnya masalah.

SKEMA IMEJ SEBAHAGIAN-KESELURUHAN: KESAKSIAN WANITA TIDAK MENYAMAI LELAKI

Contoh skema imej SEBAHAGIAN-KESELURUHAN seterusnya ialah kesaksian wanita tidak menyamai lelaki. Apa yang dikatakan sudut kesaksian wanita dikatakan sebahagian daripada keseluruhan kesaksian lelaki ialah kesaksian wanita tidak menyamai kesaksian lelaki. Jika dilihat dalam data UUM, perbandingan antara status kesaksian wanita dengan kesaksian lelaki, jelas peranan wanita tidak setara berbanding peranan lelaki yang lebih utama dalam hal kesaksian. Hal ini diakui oleh Paizah (2004), iaitu daripada pelbagai tafsiran para ulama, apa yang jelas ialah kesaksian wanita diterima dalam nilai separuh dari kesaksian lelaki. Dalam perkataan lain, dua orang saksi perempuan menyamai seorang saksi lelaki. Jelasnya, lelaki diutamakan untuk hal-hal kesaksian ini kerana kuasa kepimpinan yang ada dalam diri mereka.

Perkara ini dibuktikan melalui pandangan Muhammad al-Ghazali (dlm. Paizah, 2004), iaitu "kaum lelaki itu pemimpin bagi kaum wanita oleh kerana Allah S.W.T melebihkan sebahagian mereka (lelaki) atas sebahagian yang lain (wanita)". Lelaki sebagai pemimpin dan ketua keluarga mempunyai peranan yang menyeluruh berbanding dengan wanita dalam hal ehwal agama begitu juga dalam hal-hal bersangkutan hal kesaksian. Hal ini dapat dilihat dalam data UUM iaitu:

Fasal 26 pada menyatakan syahid pada nikah itu. Adapun sekurang-kurangnya saksi pada kahwin itu empat orang tetapi jikalau tiada empat, dua orang pun padalah. Saksi yang mursyid. Maka jikalau kurang daripada dua itu, maka ia itu zina, tiadalah sah kahwin itu karena saksi itu.

Adapun yang harus akan saksi [orang bersaksi itu] orang yang salih dan adal dan laki-laki (yang) mursyid dan merdehika juga. Adapun tiada sah akan saksi fasik dan 'abdi dan perempuan. Adapun harus | saksi pada perempuan, dua hal juga.

Hanya suatu saksi akan haid, kedua saksi akan hamil juga tiada berlaki-laki daripada itu.

Fasal 42 peri menyatakan saksi. Tiada dikabulkan melainkan berhimpun pada saksi itu lima perkara. Pertama Islam dan baligh dan berbudi dan merdeka, kelima adal, dan lima itu bahwa hendak menjauhi dosa yang besar...

Bermula **tiada pada zina ia itu melainkan empat laki-laki**. Jika tiada **thabit** melainkan **dua laki-laki pada segala had** seperti **had minum dan mencuri dan menyamun dan membunuh orang murtad dan kisas pada nyawa dan pada anggota dan had bermaki dan ikrar pada segala perkara itu dan nikah dan talak dan <merdeka> Islam dan pada amanat dan pada wakil dan wasiat dan ikrar ...**

Bermula tiada thabit melainkan dua laki-laki atau seorang laki-laki dengan dua orang perempuan. Tiada thabit dengan perempuan sebanyaknya pada be(r)niaga dan berpulangan dan mengembalikan benda yang dibeli.

Bermula tiada thabit melainkan laki-laki dua orang atau laki-laki | dengan dua orang perempuan atau empat orang perempuan pada beranak dan bikir (masih dara) dan thayyib (balu/janda) ya'ni janda dan segala 'aib perempuan dan segala yang terbanyak pekerjaan (dan) segala perempuan mengetahui dia.

Fasal 26 dan 42 di atas merupakan fasal yang menerangkan kesaksian wanita berbanding lelaki. Jika dilihat dalam fasal di atas, kesaksian wanita tidak sepeenting kesaksian lelaki. Kesaksian wanita diperlukan jika tiada saksi lelaki yang ada yang boleh membawa peranan menjadi saksi pada masa-masa tertentu. Misalnya dalam data [UUM11] yang mengatakan:

Fasal 26 pada menyatakan syahid pada nikah itu... Adapun tiada sah akan saksi fasik dan 'abdi dan perempuan dan **“Adapun harus |saksi pada perempuan, dua hal juga. Hanya suatu saksi akan haid, kedua saksi akan hamil juga tiada berlaki-laki daripada itu”**.

Dalam fasal ini telah dijelaskan bahawa wanita tidak sah menjadi saksi nikah dan syarat wanita tidak boleh menjadi saksi seolah-olah setaraf dengan saksi yang tidak sah, iaitu lelaki yang fasik dan juga lelaki hamba (abdi) mengikut hukum Mazhab Shafie (kaul azhar). Wanita tidak sah menjadi saksi nikah kerana wanita boleh hamil luar nikah dan datang haid.

Kekurangan yang ada dalam diri wanita menjadikan mereka tidak sah untuk menjadi saksi nikah berbanding lelaki. Wanita yang hamil luar nikah dan haid mempunyai masalah untuk beribadat dan beramal kepada Allah berbanding lelaki. Memandangkan saksi yang diperlukan adalah mursyid, adil dan merdeka maka lelaki lebih sesuai menjadi saksi kerana lelaki dapat meneruskan ibadat mereka tanpa gangguan kerana mereka tidak datang haid dan juga tidak hamil.

Hal mengenai kesaksian wanita dapat dilihat dalam Fasal 42. Dalam fasal ini, kesaksian wanita dan lelaki diceritakan secara umum tidak seperti dalam Fasal 26 yang menerangkan kesaksian wanita dalam hal-hal pernikahan. Dalam fasal ini, telah dinyatakan mengenai *thabit* (sabit) iaitu dibuktikan kesahannya. Dalam fasal ini, kesaksian dilakukan adalah bertujuan untuk membuktikan sesuatu itu sah. Misalnya sesuatu yang dibuktikan sah mesti melibatkan dua lelaki atau seorang lelaki dengan dua orang perempuan.

Lelaki sebagai saksi mesti mempunyai lima sifat terpuji iaitu Islam, baligh, berbudi, merdeka dan adil (adil). Jika menjadi saksi zina hendaklah empat saksi lelaki. Jika tiada empat, dua dibolehkan tetapi dua saksi lelaki mesti tidak mencuri (had mencuri) tidak minum arak (had minum), tidak menyamun, tidak membunuh orang dan tidak murtad.

Fasal ini juga menerangkan sesuatu yang sah tidak dapat dibuktikan sah melainkan ada dua lelaki menjadi saksi. Jika tiada dua lelaki, maka satu lelaki berserta dua orang perempuan dibolehkan menjadi saksi. Perempuan tidak boleh menjadi saksi tentang hal-hal perniagaan. Tambahan lagi, tugas kesaksian tidak dapat dijalankan melainkan ada dua lelaki ataupun jika tiada seorang lelaki boleh menjadi saksi dengan syarat berserta dua orang perempuan. Namun, jika dua orang perempuan itu dalam golongan beranak dan bikir (masih dara) dan thayyib (balu/janda), maka empat orang saksi wanita diperlukan berserta seorang saksi lelaki.

Berdasarkan penerangan mengenai hal kesaksian wanita dan lelaki dalam UUM di atas dapat dirumuskan bahawa kesaksian wanita tidak menyamai lelaki. Secara puratanya nisbah kesaksian wanita dengan lelaki dapat dikatakan sebagai 1:2 iaitu 1 kesaksian lelaki dan 2 kesaksian wanita. Biarpun dari sudut jumlah, didapati jumlah kesaksian wanita lebih besar, namun peranan wanita dalam kesaksian tidak menyeluruh berbanding peranan lelaki.

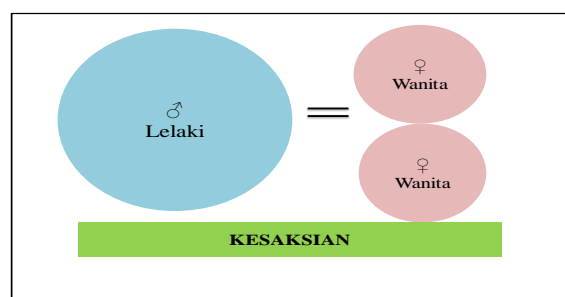
Penjelasan mengenai kesaksian lelaki dan wanita dapat dilihat dalam Surah Baqarah: 282 yang dipetik dalam al-Quran dan hadis iaitu:

“Wahai orang-orang yang beriman, apabila kamu menjalankan urusan hutang piutang (yang diberi tempoh) yang telah ditentukan, hendaklah kamu menuliskannya. Dan hendaklah seorang penulis di antara kamu menuliskannya dengan benar. Dan janganlah penulis enggan menuliskannya sebagaimana Allah telah mengajarkannya, maka hendaklah orang yang berhutang itu membacakan (apa yang awak tulis itu) dan hendaklah ia bertakwa dengan kepada Allah Tuhannya, dan janganlah ia mengurangi sedikit pun daripada hutangnya. Jika yang berhutang itu orang yang lemah akalnya atau lemah (keadaannya) atau dia sendiri tidak mampu membacakan, maka hendaklah walinya membacakan dengan jujur.

Dan persaksikanlah dengan dua orang saksi dari dua orang lelaki (di antaramu). Jika tidak ada dua orang lelaki, maka boleh seorang lelaki dengan dua orang perempuan dari saksi-saksi yang kamu redhai, supaya jika seorang lupa maka seorang lagi mengingatnya”. (Baqarah: 282).

Pernyataan **“Jika tidak ada dua orang lelaki, maka boleh seorang lelaki dengan dua orang perempuan dari saksi-saksi yang kamu redhai, supaya jika seorang lupa maka seorang lagi mengingatnya”** telah membuktikan bahawa peranan wanita sebagai saksi hanya diperlukan jika tiada pihak lelaki yang ada pada masa itu untuk berbuat demikian yakni menjadi saksi. Jika melibatkan kesaksian wanita pula, pihak lelaki juga perlu ada dalam tugas kesaksian biarpun seorang lelaki sahaja yang ada pada masa itu. Bilangan wanita yang mewakili lelaki menjadi saksi mesti melebihi seorang seperti yang dinyatakan dalam surah ini kerana satu saksi dapat mengingatkan saksi yang lain.

Rajah 2 di bawah merupakan paparan skema imej sebahagian-keseluruhan mewakili tipologi kesaksian wanita tidak menyamai lelaki iaitu;

RAJAH 2. Skema Imej Sebahagian-Keseluruhan: Kesaksian wanita tidak menyamai lelaki

Dalam Rajah 2, dapat dilihat rajah yang menerangkan skema imej SEBAHAGIAN-KESELURUHAN untuk tipologi kesaksian wanita tidak menyamai lelaki. Apa yang cuba dipaparkan ialah kesaksian wanita merupakan sebahagian daripada keseluruhan kesaksian lelaki. Maksud di sini peranan kesaksian wanita yang tidak sebesar peranan seorang lelaki bagi hal-hal kesaksian. Dalam Rajah 2 di atas, terdapat dua bulatan merah yang menandakan dua orang wanita yang menjadi saksi berbanding satu bulatan besar berwarna biru yang melambangkan seorang saksi lelaki. Bulatan merah yang kecil melambangkan sebahagian

peranan saksi wanita berbanding keseluruhan peranan saksi lelaki yang dilambangkan dengan satu bulatan besar berwarna biru.

Daripada penerangan mengenai hal kesaksian antara wanita dan lelaki di atas, jelas dapat dilihat bahawa peranan kesaksian wanita adalah sebahagian daripada peranan keseluruhan kesaksian lelaki walaupun dari sudut jumlah, didapati jumlah kesaksian wanita lebih besar daripada kesaksian lelaki yang lebih kecil. Dua saksi wanita yang diperlukan adalah untuk mengingatkan antara satu sama lain kerana wanita adalah makhluk yang dilahirkan dengan kelemahan-kelemahan tertentu seperti mengalami haid dan hamil. Kelemahan yang ada pada wanita menjadikan peranan mereka sebagai saksi tidak menyamai lelaki. Wanita boleh dianggap sebagai sebahagian dari keseluruhan kesaksian.

Sekali lagi, selain daripada skema imej, metafora konsepsi juga dapat dibentuk. Berdasarkan peranan kesaksian, wanita dibolehkan menjadi saksi jika mereka tidak datang haid atau hamil luar nikah. Leksikal *haid* dan frasa *hamil luar nikah* kerap diulang demi memastikan kesaksian menjadi sah. Maka dengan itu dapat dilahirkan metafora konsepsi KESAKSIAN WANITA ADALAH KESUCIAN. Pemilihan leksikal kesucian kerana suci adalah kata nama abstrak yang selalu dipakai dan telah menghampiri makna konkrit lantaran kelaziman pemakaiannya. Suci di sini dimaksudkan bersih (dari segi agama), tidak berdosa, tidak bernoda, kudus, nirmala. (*Kamus Dewan Edisi Keempat*, 2007: 1531). Perkaitan antara kesucian dengan kesaksian wanita dalam data dapat dihubungkan, iaitu wanita boleh menjadi saksi jika mereka berada dalam keadaan benar-benar suci dan bersih daripada dosa.

KESIMPULAN

Pendekatan semantik kognitif telah menjelaskan kedudukan wanita dalam UUM. Dengan menggunakan konsep skema imej dan metafora konsepsi, kedudukan wanita yang sememangnya menjadi tulang rusuk lelaki dan sebahagian daripada kesaksian lelaki telah dapat diserlahkan. Memandangkan UUM berteraskan Al Quran dan Hadis, kedudukan wanita kekal sehingga ke hari ini. Apa yang menarik ialah, meskipun pengubalan undang-undang ini telah terakam ratusan tahun dahulu tetapi kerelevanan untuk mengkajinya masih terbuka. Malah Rahmah (2013) membuktikan bahawa UUM ada menunjukkan persamaan dengan undang-undang Perdagangan Malaysia pada hari ini. Hal ini mengukuhkan lagi kerelevanan teks ini sebagai sumber data korpus. Malah kesemua teks tradisional Melayu kini telah dihimpunkan dalam pangkalan data *Malay Concordance Project* yang berpangkalan di *Australia National University*. Hal ini bermakna kajian terhadap UUM menjadi lebih mudah untuk diakses dan dikaji. Sumbangan yang jelas ialah kajian ini bersifat multidisiplin.

Sebenarnya banyak lagi aspek undang-undang selain munakahat (kekeluargaan) seperti jenayah dan muamalat (perniagaan) terakam dalam teks Undang-Undang Melaka ini. Hal ini bermakna lebih banyak ruang penyelidikan multidisiplin boleh diteroka terutama yang menyangkut hal ehwal undang-undang, agama Islam dan linguistik digemblengkan bersama. Contohnya, undang-undang jenayah yang berlaku pada zaman pemerintahan kesultanan Melaka menggunakan ungkapan *sesaga emas*, *setahil emas*, *sebungkal emas* sebagai denda atau hukuman mengikut kesalahan yang dilakukan. Dalam konteks kajian linguistik, hukuman ini bersifat kabur dan memerlukan tafsiran lanjut demi memahamkan berat mana jenayah dan hukuman tersebut. Hukuman ditentukan oleh faktor di mana jenayah dilakukan dan oleh siapa. Hal ini bermaksud hukuman adalah berbeza-beza. Natijahnya, ini merupakan satu aspek yang menarik untuk dikaji.

Sesungguhnya kajian mengenai teks tradisi ini tidak pernah lekang daripada perhatian sarjana tempatan dan Barat. Persidangan 500 tahun Sulalat al Salatin (Sejarah Melayu) yang diadakan baru-baru ini di Dewan Bahasa dan Pustaka telah mentafsir semula kandungan teks ini daripada pelbagai perspektif. Malah sehingga ke hari ini perbincangan mengenai teks ini

turut mendapat perhatian *Association of South East Asia United Kingdom* (ASEASUK) iaitu siri seminar antarabangsa tahunan dengan panel manuskrip Melayu sebagai salah satu daripada tujuhan mereka (Nor Hashimah, 2011). Perbincangan berkisar pada semua teks karya agung termasuk Undang-Undang Kanun Melaka. Hal ini membuktikan bahawa teks-teks ini mendapat perhatian sarjana dan wajar untuk dikaji.

PENGHARGAAN

Artikel ini adalah berasaskan kepada penyelidikan AP-UKM-CMNB-2009/19-3: Sejarah Intelektual Melayu: Kajian Teks Tradisional Pra Kolonial.

RUJUKAN

- Al-Quran. Mushaf Tajwid berserta terjemahan dalam bahasa Malaysia berserta daftar kandungan tajuk Al-Quran. Terj. Sheikh Abdullah Basmeih. (2001). Alor Star: Darul Fikir.
- Abdul Aziz Ismail. (2010). *Hukum dan intisari perkahwinan yang mesti anda tahu*. Petaling Jaya: Mulia Terang Sdn. Bhd.
- Abdul Halim Muhammad Abu Syuqqah. (2009). *Kebebasan wanita (1)*. Terj. Farida Sulaeman & Walid Lithfullah. Shah Alam: Pustaka Dini.
- Abdullah Zakaria Ghazali. (2003). Sastera Undang-Undang: Satu Perspektif Sejarah Dlm. Mohamad Mokhtar et al. (pngr.). *Kesusasteraan dan Undang-undang* (hlm. 71-95). Kuala Lumpur: Akademi Pengajian Melayu Universiti Malaya.
- Abu Hassan Sham. (2003). Kedudukan lelaki dan wanita dalam Hukum Kanun dlm. Mohamad Mokhtar et al. (pngr.). *Kesusasteraan dan Undang-undang* (hlm. 117-125). Kuala Lumpur: Akademi Pengajian Melayu Universiti Malaya.
- Ahmad Nizam. (2010). Undang-Undang di Malaysia. Bahagian 1. Muat turun 13 November 2010, dari <http://hikmatun.wordpress.com/2010/05/02/undang-undang-islam-di-malaysia-bahagian>.
- Drewes, G.W.J. (1980). On a recent edition of the Undang-Undang Melaka. *JMBRAS*. 53(1), 23-49.
- Hishamudin Isam & Norsimah Mat Awal. (2011). Analisis berasaskan korpus dalam menstruktur semula kedudukan makna teras leksikal setia. *GEMA Online® Journal of Language Studies*. 11(1), 143-158.
- Imran Ho-Abdullah. (2011). Analisis semantik kognitif peribahasa Melayu bersumberkan anjing (*Canis Familiaris*). *GEMA Online® Journal of Language Studies*. 11(1) 125-141.
- Jelani Harun. (2003). Idealisme keadilan undang-undang: Karya ketatanegaraan sebagai respons intelektual terhadap Undang-Undang Adat Melayu dlm. Mohamad Mokhtar et al. (pngr.). *Kesusasteraan dan Undang-undang* (hlm. 126-157). Kuala Lumpur: Akademi Pengajian Melayu Universiti Malaya.
- Jelani Harun. (2008a). Naskah Undang-Undang Adat Melayu di London. *Jurnal Sari*. 26, 127-148.
- Jelani Harun. (2008b). *Undang-Undang Kesultanan Melayu dalam Perbandingan*. Pulau Pinang: Penerbit Universiti Sains Malaysia.
- Kamus Dewan Edisi Keempat*. (2007). Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Khasnor Johan. (1999). The Undang-Undang Melaka: Reflections on Malay society in fifteenth-century Malacca. *JMBRAS*. 72, 131-150.
- Liaw Yock Fang. (2003). *Undang-Undang Melaka dan Undang-Undang Laut*. Kuala Lumpur: Yayasan Karyawan & DBP.

- Muhammad Haji Salleh. (1997). *Sulalat al Salatin ya'ni perteturan segala raja-raja*. Kuala Lumpur: Yayasan Karyawan & DBP.
- Nor Hashimah Jalaluddin dan Rozaimah Rashidin. (2008). Rasuah dalam karya sastra Melayu klasik : Satu analisis semantik kognitif. *Jurnal e-Bangi*. 3(3), 1-32.
- Nor Hashimah Jalaluddin & Ahmad Harith Syah. (2009). Penelitian makna imbuhan –peN dalam bahasa Melayu: Satu kajian rangka rujuk silang. *GEMA Online® Journal of Language Studies*. 9(2), 57-72.
- Nor Hashimah Jalauddin & Zaharani Ahmad. 2011. The Portrayal of Joy and Tears in Classical Texts. ASEASUK Conference for Malay Manuscripts 15-18 September. Cambridge: United Kingdom.
- Noor Aziah Haji Mohd. Awal. (2010). Pembelaan hak wanita melalui undang-undang Malaysia. Muat turun 25 Jun 2010, dari www.pkukmweb.ukm.my/Perlindungan%20Hak%20Wanita%20Melalui%20Undang.
- Norsimah Mat Awal. (2003). *Analisis struktur dalaman dan peluasan makna kata adjektif perspektif semantik kognitif: Terjemahan karya Shanon Ahmad*. Tesis Dr. Falsafah, Pusat Pengajian Bahasa dan Linguistik. Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Norsimah Mat Awal dan Nor Hashimah Jalaluddin. (2006). Peluasan makna kata 'kuat' melalui wanita dalam novel: Satu analisis semantik kognitif. *Jurnal Bahasa*. 2(6), 311-327.
- Paizah Haji Ismail. (2004). *Status wanita dalam undang-undang jenayah Islam*. Kuala Lumpur: Yayasan Dakwah Jemaah Islamiah.
- Rahmah Ismail. (2013). Undang-undang perdagangan dalam Hukum Kanun Melaka: Perbandingan dengan undang-undang perdagangan Malaysia dlm Nor Hashimah Jalaluddin (pynt) *Perihal keintelektualan dan kepengarangan dalam teks tradisional* (hlm. 79-101). Bangi: Penerbit UKM.
- Saeed, J. (1997). *Semantics*. Oxford: Blackwell Publishers Inc.
- Zaini Nasohah. (2000). Sejarah awal perundangan Islam di Malaysia dlm. Abdul Basir Mohamad (ed.). *Isu syariah dan undang-undang Siri 8* (hlm. 67-78). Bangi: Jabatan Syariah, Fakulti Pengajian Islam Universiti Kebangsaan Malaysia.

PENULIS

Nor Hashimah Jalaluddin ialah seorang Profesor di Program Linguistik. Beliau mengkhusus dalam bidang semantik dan pragmatik. Beliau terlibat dalam banyak penyelidikan dan penyelidikan tentang teks tradisi Undang-Undang Melaka adalah salah satu daripadanya. Beliau telah membuktikan bahawa banyak unsur metafora yang tersimpul dalam teks-teks tradisi Melayu. Kini beliau terlibat dengan kajian dialek dan GIS.

Mariati Mokhtar adalah graduan sarjana di Program Linguistik. Beliau telah meneliti teks Undang-Undang Melaka dan membuktikan bahawa adanya pengaruh Islam dalam menjatuhkan hukuman yang berkaitan dengan munakahat, muamalat dan jenayah. Kini beliau bertugas sebagai tenaga pengajar di Permata Pintar, UKM

Zaharani Ahmad ialah seorang Profesor di Program Linguistik. Beliau mengkhusus dalam bidang fonologi dan morfologi. Beliau adalah salah seorang ahli penyelidik yang terlibat dengan projek teks-teks tradisi ini. Beliau kini dipinjamkan ke Dewan Bahasa dan Pustaka sebagai Timbalan Ketua Pengarah (Dasar).